

Oráč z Čech (Oráč a Smrt)

— Martin Kuba —

Literární text *Der Ackermann aus Böhmen* Jana ze Žatce, jinak Jana z Teplé (Johannes von Saaz, Johannes von Tepl), pochází z přelomu 14. a 15. století a představuje rozhovor dvou mluvčích – Oráče a Smrti. Předmětem dialogu je spor o právo Smrti na ukončení života Oráčovy manželky. Dialogická forma je tu zpracována v rozsáhlých replikách, takže text nenese primárně dramatický účin, třebaže v rukopise (z doby kolem roku 1470) univerzitní knihovny v Heidelbergu (Codices Palatini germanici 76) je každá promluva mluvčího uvedena vyobrazením, na němž vždy vlevo najdeme postavu, jež právě hovoří.

Přes množství odborné literatury, v níž dominují práce německé, cítíme jistý dluh českého zájmu o toto literární dílo. Důvodů je několik. Především fakt, že text je psán německy, pravděpodobně zrazil průkopníky zájmu o staré literární památky od toho, aby ho začlenili do rodícího se konceptu „české literatury“ v průběhu 19. století. Je však nutno podotknout, že jeho existenci uvádějí, a to v souvislosti s existencí staročeské prózy *Tkadleček* (Jungmann 1845c: 626). Je to další důvod, zdroj hypotéz o souvislosti *Oráče* a *Tkadlečka*, který příznačně rozdělil badatele české a německé proveniencie na dva tábory,

v nichž se nejedná pouze o rozdílnost, ale také o motivace. Zatímco německé práce hledají doklady „němectví“ a renesančního myšlení v *Oráčích* (Hübner 1935), české se snaží identifikovat autora *Tkadlečka* (Kubíková – Šimek 1974: 12–13). Proto jejich zájem o německý text, který se tradičně pokládá za starší, není primární. Dialogický charakter *Oráče z Čech* patří zřejmě k nejpozoruhodnějším rysům díla, pokoušíme se nalézt jeho pravděpodobné inspirační zdroje.

Dialog ve starší literatuře

Mezi základní zdroje evropské (nejen) vrcholně a pozdně středověké literární produkce patří *Písmo svaté*. Pokud jde o dialog, vyskytuje se jak ve Starém zákoně, tak v knihách novozákonních. Patrně nejproslulejší je „smlouvání“ Abrahama s Hospodinem o počtu spravedlivých v Sodomě, díky nimž má být hříšné město ušetřeno zkázy (Gn 18,20–33). Modelová situace, kdy mluvčí-člověk komunikuje s adresátem / mluvčím-autoritou, se dle našeho názoru rozvíjí v typově různorodých variantách v rámci širokého žánrového spektra literatury jako komplexního fenoménu lidské tvořivosti během celého jejího vývoje. Ať už je reálným impulzem k jejímu ztvárnění nábožensky podložená hierarchická struktura společnosti (hledisko historické), nebo individuální motivovanost konstrukce obrazu světa (hledisko psychologické), dialog mezi člověkem, s nímž se recipient literárního díla může (a v určitých žánrech i má) identifikovat,¹ a personifikovaným ne-lidským elementem patří mezi typické syžety. Binarismus lidskost – ne-lidskost není přesnou kategorií, preciznější by bylo označení podřízenost–nadřazenost. Problém kompetenčního zvýhodnění, jež je zde určující, představuje jistou latentní dynamickou složku dialogu, který se vyvíjí v rámci interaktivní identifikace partnera dialogu mluvčím a zároveň svou vlastní sebereflexí. V případě *Oráče z Čech* v první kapitole Oráč jedná tak, jako by Smrt byla jemu rovným partnerem, ba co víc, háje svůj názor pokládá Oráč Smrt za provinilou, odsouzeníhodnou, a tedy podřízenou, což se však v průběhu sporu mění.

Dalším předpokládaným zdrojem dialogu literatury středověku jsou texty autorů řecké a římské antiky. Problém diskontinuity vývoje je překlenují intertextové odkazy či arabská redakce mnohých spisů.

1 Typickým příkladem mohou být kazatelská exempla (Quadragesimale 2006).

Exkluzivní místo zaujímají texty filozofů, především Platona a Aristotela. Dialogická forma je v nich užita jako didaktizující prostředek distinktivně vymezující otázku-podřízenost a odpověď-nadřazenost (Platon). Dialog mezi „žákem a učitelem“ pak plynule přechází do následujících historických období, v nichž ho adaptuje křesťanská věrouka jako metodický postup k předávání požadovaného kvanta informací a k upevnění víry v dogmatické postuláty církevního učení, zvláště pak pro adepty teologických studií (např. Anselm 1990). Pozice účastníků dialogu je zde neměnná.

Významnou součást křesťanství představuje exegeze, jejíž výsledky slouží za zdroj homiletické tvorby. Kázání sama o sobě lze chápat v širším významu jako dialog mezi kazatelem a posluchači, třebaže jejich základním předpokladem je monologický přednes bez očekávaných verbálních reakcí posluchačů. Dialog nachází své uplatnění (opět podpořené biblickým textem) také v rámci souvislostí intertextových (explicitní citace dialogu). Snadno identifikovatelný dynamický potenciál dialogu se však uplatňuje díky své aktivační a aktualizací funkci jako prostředek posílení působivosti i pasáží „autorských“, v exemplech (*Gesta Romanorum*).

Žánr sporu, ve středověké literatuře ztvárněný především básnický, představuje často konstrukt založený na primární neslučitelnosti sporných prvků a následné systematické aplikaci určujících kritérií k rozkrytí distinktivních znaků obou fenoménů. Z českého prostředí mezi nejznámější díla tohoto typu patří „Spor duše s tělem“, v němž ovšem kromě uvedených mluvčích hovoří také subjekty další – Panna Marie, Ježíš, Pravda, Spravedlnost, Pokoj a v neposlední řadě „skladatel“ (Jungmann 1845b: 358–379). Pozdějším příkladem jsou veršované skladby „Podkoní a žák“, „Svár vody s vínem“, husitské „Hádání Prahy s Kutnou Horou“ či „Boj Štěstí s Neštěstím“ z Neuberského sborníku (Tichá 1960). V staročeských dílech „Solfernus“ a „Belial“ je upuštěno od básnického zpracování, třebaže základní spor neopouští tradiční schéma. Motivovaností díla není precizace myšlenek, ale precizace vedení sporu, konstrukce replik a funkční zvládnutí myšlenkových operací vhodných k argumentaci proti oponentovi. Střet dáblů a nebes, dochovaný v rukopise z období po roce 1437 (Erben 1868b: 471), je příkladem, naukovou modelovou situací pro adepty právního vzdělání či názornou pomůckou právní praxe (ibid.: 499). V okruhu těchto děl pak spatřujeme souvislost s textem *Oráče z Čech*.

Ackerman von Behemer lande und Herre Tot

V otázce původce díla se díky dochovaným pramenným zprávám dokážeme opřít o základní geografické a časové informace, z nichž podstatné je sociální postavení autora – městský notář a správce školy (Bobková – Bartlová 2003: 193, 448) v královském městě Žatci (Hoffmann 2009: 119).

V textu vystupuje žalobce ne pod vlastním jménem, ale jako „oráč“, který má „pluh z ptačího šatu“ (Jan ze Žatce 1985: 12). Franz Bäuml vyvrací teorie německých autorit, které se zabývají metaforou oráče jako potomka prvního člověka Adama, nebo představitele nejnižšího stupně sociální hierarchie feudalismu, a poukazuje na užití metafory orby pro *psaní* u Isidora ze Sevilly (Bäuml 1960: 20). Christian Kiening k tomu poznamenává, že metafora byla užívána už v antice (Kiening 2006: 102).

Smrt, jež tradičně znamenala přechod, vykoupení z pozemské pouťi, se jako alegorická postava objevuje v evropské literatuře od 13. století. Tradičně se za jeden z prvních příkladů jejího personifikovaného pojetí uvádí „Les Vers de la Mort“ (Veršování o smrti) Helinanda z Froidmontu,² asi z let 1194–1197 (Dinzelbacher 2004: 28). Během 13. a zvláště pak 14. století dochází k rozvoji specifické literární produkce, jejíž motivovanost je dána výskytem morových epidemií. Plankty či nářky vyjadřují lítost nad zemřelým, vznikají však také díla, jež mají za úkol připravovat na vlastní smrt živé (Ars moriendi). V české lidové tradici pronikla představa personifikované smrti do pohádek, a to ve dvou základních pojetích: Ošizená smrt a Smrt kmotřička. Podstatou první varianty je možnost oklamat smrt a prodloužit si život buď jejím odstraněním, nebo zapálením své nové životní svíce. Druhý případ je závažnější, protože operuje s myšlenkou spravedlnosti (Navrátilová 2004: 175–176). Jako jediná spravedlivá moc je totiž chápána právě ona, je tedy nadřazena i Bohu! V *Oráči z Čech* takováto myšlenka není, ani nemůže být očekávatelná. Moc smrti, jak se zde praví, pochází od Boha, čímž se Smrt hájí, Oráč se dožaduje Božího soudu a v 13. kapitole dokonce požaduje pro Smrt trest smrti. Dialog přináší různé tematické okruhy argumentace.

Oráč v první kapitole textu proklíná Smrt a haní ji, aniž by však uvedl důvod svého počínání. Z hlediska dialogu představuje jeho promluva výzvu k reakci, obraně, proto se Smrt v druhé kapitole diví, kdo jí hrozí a proč. Ve třetí kapitole mluvčí uvádí, že je oráč z České země

2 Helinandus Frigimontis žil asi v letech 1160–1237.

a metaforicky představuje svou ztrátu, mj. jako ztrátu dvanáctého písmene. Smrt na základě geografické informace o zemi identifikuje svou oběť jako ctnou a šťastnou „dceru“ (Jan ze Žatce 1985: 14), kterou Oráč v páté kapitole označí za svou ženu, vypočte svůj smutek a opět začne lát Smrti.

Těchto prvních pět kapitol chápeme jako expozici předmětu sporu, jejíž návaznost zajišťuje záměrné explicitní neuvedení jedinečného jádra výpovědi. Třebaže se jedná o dialog, platí dle našeho názoru i zde teorie schematického aspektu (Ingarden 1989: 259), která operuje s nutností „doplnění“ (Iser 2001: 47). Stejný princip se pak uplatňuje i v dalších kapitolách. Pozoruhodné je hodnocení Oráčovy nebožky, jehož protipólem jsou výpady vůči Smrti. Metaforicky se shlukují v určitém sémantickém okruhu, například v 9. kapitole Oráč mluví o mrtvé kvočně („Tot ist die henne“), osiřelých ptáčatech („jren nestling“) a rodném hnízdě („in reinem neste“). Smrt má být za svůj čin nenáviděná nebem, zemí, peklem, dále Bohem, kat ji má popravit (!) a Bůh potrestat smrtí (!). Smrt se hájí spravedlností, nabízí představu světa bez své existence, vysvětluje, že žena zemřela (při porodu) šťastně.

Až v 16. kapitole (ze 32) se Smrt na základě Oráčovy žádosti představuje (kdo) jako žnečka s kosou, (co) jako hranice, (jaká) jako nezjevitelná, (odkud) od Boha z ráje, (k čemu) pro dobro světa. Zde dochází k určité proměně předmětu sporu, jehož původní zdroj je překryt obecnějšími tématy – výběrem adeptů Smrti, manželstvím, lidským věděním (explicitní odkazy na filozofy antiky jsou přítomné i v jiných kapitolách).

Jednou z nejzajímavějších je kapitola 18., v níž Smrt satiricky vzdává hold svému žalobci a triumfálně mu dokazuje svou nadčasovost výřekem postav, jejichž (z pohledu historie leckdy jen tradované) činy zná a ironicky je přičítá Oráči: „Již dávno jsme tě znávali, ale pozapomněli jsme na tebe“ („Wir haben dich lang erkannt, wir hettent aber dein vergessen“ – Johannes von Tepl 2006: 36)³. Výběr těchto autorit je příznačný, bohužel rekonstrukci smyslu jejich uvedení dnes nelze zcela jednoznačně postulovat. Šalamoun a Mojžíš patří k snadno identifikovatelným, přemožitel lva bývá chápán jako Samson či Daniel. Jistá je motivace jejich výběru: moudrost, chytrost, případně vzdělanost všech uvedených. Editori se však rozcházejí v názoru na celou pasáž: podle některých Smrt chápe jmenované mudrce jako autority (Povejšil 1985: 99–100) a snaží se jejich uvedením dokázat Oráči jeho vlastní nepatrnost. Tomu odpovídá i poslední replika Smrti, v níž tvrdí, že by pro Oráče udělala vše, neboť je „velemoudrý osel“ (Jan ze Žatce 1985: 43), „ein

3 Všechny překlady M. K.

cluger esell“ (Johannes von Tepl 2006: 38). Nelze přitom však zapomenout na důležitý rys výčtu historických postav – třebaže byli moudří, také zemřeli. Upozorňuje na to v komentáři Christian Kiening, ale pouze slovy „Celý následující výčet slouží k tomu [...]“, aby vsugeroval univerzální přítomnost smrti v historii [...]“ („Die ganze folgende Serie dient dazu [...] eine universale Präsenz des Todes in der Geschichte zu suggerieren...“ – Kiening 2006: 118). Nezdůrazňuje přitom zásadní fakt: dvojí rovinu posměchu, jehož se Oráčovi dostává – kvůli jeho „nemoudrosti“, ale dále také proto, že by mu moudrost proti Smrti stejně nepomohla, protože ona se posmívá i oněm mudrcům. Pokud bychom přijali tuto interpretaci, pak v posledním ironicky prosloveném sdělení hypoteticky spatřujeme rouhání vůči samotnému Kristu, pokud bychom slova „Kdybychom tě poznali před tím, [...] nechali bychom tvou ženu a všechny lidi žít věčně“ („Hett wir dich vor erkannt, [...] wir hetten dein weyp vnd alle lewte ewig lassen leben“ – Johannes von Tepl 2006: 38) chápali v souvislosti s životem věčným, přislíbeným Kristem, jehož pozici by Oráč – dle Smrti – mohl zaujmout.

Protože se Oráč neustále dožaduje Božího soudu, v závěru 32. kapitoly Smrt souhlasí. Bůh, jmenovaný zde Knížetem, pokárá oba soupeře, protože předmět jejich sporu (žena) pochází od něj samotného, rovněž tak fakt smrti je Boží vůlí. Avšak přízná Oráči čest a vítězství Smrti – symbolika 33. kapitoly je patrná. Oráčova modlitba (jako připojená kapitola 34.) pak celý text uzavírá. Její apostrofní díkůvzdání plynule navazuje na předcházející promluvy a de facto smířlivě uznává moc Smrti v rámci moci Boha. Účastníci dialogu tedy (oproti Platonovi a Anselmovi) prochází změnou, během níž je Smrt převedena z podoby persony do existence principu, který Oráč, původně zdánlivě rovnocenný soupeř, pokorně uzná jako „nadřazený“.

Na závěr bychom na základě našeho zkoumání textu *Der Ackermann aus Böhmen* / *Oráč z Čech* rádi podotkli, že jsme kromě jazykových prostředků němčiny nezjistili relevantní důvod pro segregaci zmíněného textu z rámce české literární produkce, v jejímž (ideovém a historickém) kontextu ostatně prokazatelně vznikl. Předložený referát pak chápeme jako úvod k dalšímu uvažování nad problematikou dialogu ve starší literatuře.

Prameny

ANSELM Z CANTERBURY

1990 *Fides quaerens intellectum*, ed. Lenka Karfíková (Praha: Kalich)

BIBLE

- 1933 *Bibli Svatá aneb všechna svatá písma Starého i Nového zákona. Podle posledního vydání kralického z roku 1613* (Praha: Biblická společnost britická a zahraniční)
 1988 *Staročeská Bible drážďanská a olomoucká 3. Genesis–Esdráš*, ed. Vladimír Kyas (Praha: Academia)

CAESARIUS Z HEISTERBACHU

- 2009 *Vyprávění o zázracích. Středověký život v zrcadle exempel*, přel. Jana Nechutová (Praha: Vyšehrad)

ERBEN, Karel Jaromír (ed.)

- 1868a *Výbor z literatury české. Díl druhý. Od počátku XV. až do konce XVI. století* (Praha: České museum)
 1868b „Solfernus“, *ibid.*, s. 471–498
 1868c „Belial“, *ibid.*, s. 498–530

HROTSVITA Z GANDERSHEIMU

- 2004 *Duchovní dramata. Gallicanus, Pafnutius, Sapientia*, přel. Irena Zachová (Praha: Vyšehrad)

JAN Z RABŠTEJNA

- 1946 *Jana z Rabštejna Dialogus*, ed. Bohumil Ryba (Praha: Matice česká/Orbis) [1469]

JAN ZE ŽATCE

- 1985 *Oráč z Čech*, přel. Jaromír Povejšil (Praha: Vyšehrad)

JOHANNES VON SAAZ

- 1877 *Der Ackermann aus Boehmen. Herausgegeben und mit dem tschechischen Gegenstück Tkadleček verglichen von Johann Knieschek* (Praha: Verein für Geschichte der Deutschen in Boehmen in Commission bei F. A. Brockhaus in Leipzig)
 1925 *Der Ackermann aus Böhmen. Ein Streit- und Trostgespräch aus dem Jahr 1400 von Johannes von Saaß*, ed. Alois Bernt (Reichenberg: Verlag Stiepel)
 1929 *Der Ackermann aus Böhmen von Johannes von Saaß*, ed. Alois Bernt (Heidelberg: Carl Winter's Universitätsbuchhandlung)
 1943 *Der Ackermann aus Böhmen. Herausgegeben von Erich Gierach und übertragen von E. G. Kolbenheyer* (Prag: Volk und Reich Verlag)
 1994 *Der Ackermann aus Böhmen*, přel. Willy Krogmann (Praha: Vyšehrad)

JOHANNES VON TEPL

2003 *Der Ackermann aus Böhmen. Cod. Pal. germ. 76*, ed. Karin Zimmermann (Heidelberg: Universitätsbibliothek Heidelberg), <http://diglit.ub.uni-heidelberg.de/diglit/cpg76/0017/thumb?sid=5139f5650e431fic26ed3f17dbee14of> [přístup 31. 10. 2010]

2006 *Der Ackermann. Frühneuhochdeutsch/Neuhochdeutsch*, ed. Christian Kiening (Stuttgart: Philipp Reclam jun.) [2002]

[JUNGSMANN, Josef] (ed.)

1845a *Výbor z literatury české. Díl první. Od nejstarších časů až do počátku XV. století* (Praha: České museum)

1845b „Spor duše s tělem“, *ibid.*, s. 358–379

1845c „Tkadleček“, *ibid.*, s. 626–634

PLATÓN

2003 *Euthyfrón, Obrana Sókrata, Kritón, Faidón, Kratylos, Theaitétos, Sofisté, Politikos*, přel. František Novotný (Praha: OIKOYMENH)

QUADRAGESIMALE

2006 *Quadragesimale Admontense / Quadragesimale admontské*, ed. a přel. Hana Florianová et al. (Praha: OIKOYMENH)

ŠIMEK, František (ed.)

1940 *Tkadleček. Hádky milence s Neštěstím, které ho připravilo o jeho milenku* (Praha: Česká grafická unie)

1967 *Příběhy římské. (Staročeská Gesta Romanorum)* (Praha: Odeon)

1974 *Tkadleček. Hádky milence s Neštěstím* (Praha: Odeon)

TICHÁ, Zdeňka (ed.)

1960 „Boj Štěstí s Neštěstím“, in *Veršované skladby Neuberského sborníku* (Praha: Nakladatelství ČSAV), s. 36–73

TOMÁŠ ze Štítného

1992 *Řeči besední*, ed. Milada Nedvědová (Praha: Academia) [1389–1401]

VILIKOVSKÝ, Jan (ed.)

1938 *Proza z doby Karla IV.* (Praha: Evropský literární klub)

Literatura

BACHTIN, Michail Michajlovič

1980 *Román jako dialog*, přel. Daniela Hodrová (Praha: Odeon) [1934–1941]

BÄUML, Franz H.

1960 *Rhetorical devices and structure in the Ackermann aus Böhmen* (Berkeley/Los Angeles: University of California Press)

BERNT, Alois

1925 „Geleitwort“, in Alois Bernt (ed.): *Der Ackermann aus Böhmen. Ein Streit- und Trostgespräch aus dem Jahr 1400 von Johannes von Saaz* (Reichenberg: Verlag Stiepel), s. 5–10

BOBKOVÁ, Lenka – BARTLOVÁ, Milena

2003 *Velké dějiny zemí Koruny české* 4b. (1310–1402) (Praha/Litomyšl: Paseka)

DINZELBACHER, Peter

2004 *Poslední věci člověka. Nebe, peklo, očištec ve středověku*, přel. Petr Babka (Praha: Vyšehrad) [1999]

FLORIANOVÁ, Hana – MARTÍNKOVÁ, Dana – SILAGIOVÁ, Zuzana – ŠEDINOVÁ, Hana

2006 „Úvod“, in *Quadregesimale Admontense / Quadregesimale admontské*, přel. Hana Florianová et al. (Praha: OIKOYMENH), s. ix–lxviii

HOFFMANN, František

2009 *Středověké město v Čechách a na Moravě* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny) [1992]

HÜBNER, Arthur

1935 *Das Deutsche im „Ackermann aus Böhmen“* (Berlin: Sitzungsberichte der Preussischen Akademie der Wissenschaften, Philologisch-Historische Klasse)

INGARDEN, Roman

1972 *Das Literarische Kunstwerk. Mit einem Anhang von den Funktionen der Sprache im Theaterschauspiel* (Tübingen: Max Niemeyer Verlag) [1931]

1989 *Umělecké dílo literární*, přel. Antonín Mokrejš (Praha: Odeon) [1931]

ISER, Wolfgang

2001 „Apelová struktura textů. Nedourčenost jako podmínka účinku literární prózy“, přel. Ivana Vízdalová, in Miloš Sedmidubský, Miroslav Červenka,

Ivana Vízdalová (eds.): *Čtenář jako výzva. Výbor z prací kostnické školy recepční estetiky* (Brno: Host), s. 39–61 [1975]

KARFÍKOVÁ, Lenka

1990 „Anselmovo dílo“, in Anselm z Canterbury: *Fides quaerens intellectum*, přel. Lenka Karfíková (Praha: Kalich), s. 9–12

KIENING, Christian

2006 „Kommentar“, in Johannes von Tepl: *Der Ackermann. Frühneuhochdeutsch/Neuhochdeutsch*, přel. Christian Kiening (Stuttgart: Philipp Reclam jun.), s. 87–179 [2002]

KROGMANN, Willy

1954 *Johannes von Tepl, Der Ackermann* (Wiesbaden: Brockhaus)

KUBÍKOVÁ, Ludmila – ŠIMEK, František

1974 „K problematice Tkadlečka“, in František Šimek (ed.) *Tkadleček. Hádka milence s Neštětím* (Praha: Odeon), s. 7–21

LEHÁR, Jan

1983 *Nejstarší česká epika. Dalimilova kronika, Alexandreida, první veršované legendy* (Praha: Vyšehrad)

2008 „Tkadleček“, in Luboš Merhaut (ed.): *Lexikon české literatury 4/I. S–Ž* (Praha: Academia), s. 936–938

LEHÁR, Jan – STICH, Alexandr – JANÁČKOVÁ, Jaroslava – HOLÝ, Jiří

2004 *Česká literatura od počátků k dnešku* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny) [1998]

MUKAŘOVSKÝ, Jan

2001 „Dialog a monolog“, in idem: *Studie 2*, ed. Miroslav Červenka, Milan Jančovič (Brno: Host), s. 89–115 [1940]

NAVRÁTILOVÁ, Alexandra

2004 *Narození a smrt v české lidové kultuře* (Praha: Vyšehrad)

NECHUTOVÁ, Jana

2000 *Latinská literatura českého středověku do roku 1400* (Praha: Vyšehrad)

2009 „Předmluva“, in Caesarius z Heisterbachu: *Vyprávění o zázracích. Středověký život v zrcadle exempel*, přel. a ed. eadem (Praha: Vyšehrad), s. 17–33

NOVÁK, Arne – NOVÁK, Jan V.

1995 *Přehledné dějiny literatury české od nejstarších dob až po naše dny* (Brno: Atlantis) [1939]

PETRŮ, Eduard

2002 *Žrcadlo skutečnosti. Kniha o středověké, renesanční a barokní parodii* (Praha: ISV)

POVEJŠIL, Jaromír

1985 „Poznámky“, in Jan ze Žatce: *Oráč z Čech*, přel. idem (Praha: Vyšehrad), s. 97–101

SEIBT, Ferdinand

1996 *Německo a Češi. Dějiny jednoho sousedství uprostřed Evropy*, přel. Petr Dvořáček (Praha: Academia) [1993]

ŠVÁB, Miloslav

1967 „Příběhy římské – Gesta Romanorum v literárním vývoji“, in *Příběhy římské. (Staročeská Gesta Romanorum)*, ed. František Šimek (Praha: Odeon), s. 7–17

TICHÁ, Zdeňka

1960 „Úvod“, in *Veršované skladby Neuberského sborníku*, ed. eadem (Praha: Nakladatelství ČSAV), s. 5–25

VILIKOVSKÝ, Jan

1948 *Písemnictví českého středověku* (Praha: Universum)

The Ploughman from Bohemia (Ploughman and Death)

This text tries to find the context of the literary works of later medieval times in Europe and the *Ackermann aus Boehmen* (and its Czech translation). The main note shows the dialogic form to be an important construction element in the dispute through many genres (sermon, lecture, exemplum etc.).

Keywords

Czech 14th century literature, German 14th century literature, dialogue, dispute